తేదీ: 07-10-2025 12 వ రోజు

1. బ్రిటిష్ వారు తమ సొంత బలాల కంటే భారతీయ బలహీనతల ద్వారానే ఎక్కువగా విజయం సాధించారు. 18, 19వ శతాబ్దాల ప్రారంభ దశలో ఆంగ్లో-ఇండియన్ యుద్ధాల సందర్భంలో ఈ ప్రకటనను విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించండి.

"సామ్రాజ్యవాదం తన బలాన్ని ఆధారంగా చేసుకోదు, ఇతరుల బలహీనతను ఆధారంగా చేసుకుంటుంది—జార్జ్ బెర్నార్డ్ షా. ఈ వాక్యము 18, 19వ శతాబ్దాల ప్రారంభంలో భారతదేశంలో బ్రిటిష్ విస్తరణ యొక్క గతిశీలతను సముచితంగా సంగ్రహిస్తుంది. బ్రిటిష్ వారు, ప్రధానంగా ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ద్వారా, ఉపఖండంలోని పెద్ద భాగాలపై క్రమంగా ఆధిపత్యాన్ని స్థాపించారు. బ్రిటిష్ సైనిక మరియు పరిపాలనా బలాలు పాత్ర పోషించినప్పటికీ, వారి విజయం తరచుగా భారత శక్తుల అంతర్గత బలహీనతలు, అనైక్యత మరియు రాజకీయ విచ్ఛిన్నతను ఉపయోగించుకోవడంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

I. 18వ మరియు 19వ శతాబ్దాల ప్రారంభంలో ఆంగ్లో-ఇండియన్ యుద్ధాల సందర్భం

1. మొఘల్ సామ్రాజ్య పతనం
   - ఔరంగజేబు మరణం (1707) కేంద్ర అధికారం విచ్ఛిన్నమవడానికి దారితీసింది.
   - హైదరాబాద్, బెంగాల్, అవధ్ వంటి వారసత్వ రాష్ట్రాలు ఉద్భవించాయి కానీ ఐక్యత లోపించింది.
2. ప్రాంతీయ శక్తుల పెరుగుదల
   - మరాఠాలు, మైసూర్ (హైదర్ అలీ, టిప్పు సుల్తాన్ హయాంలో), మరియు సిక్కులు ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకున్నారు.
   - భారత రాష్ట్రాల మధ్య నిరంతర పోటీలు, ఐక్యత లేకపోవడం బాహ్య శక్తులకు ప్రతిఘటనను బలహీనపరిచాయి.
3. బ్రిటిష్ విస్తరణవాద విధానం
   - ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఒక వాణిజ్య సంస్థ నుండి రాజకీయ శక్తిగా పరివర్తన చెందడం.
   - యుద్ధాల శ్రేణి: కర్ణాటక యుద్ధాలు, ఆంగ్లో-మైసూర్ యుద్ధాలు, ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధాలు, ఆంగ్లో-సిక్కు యుద్ధాలు.
4. యూరోపియన్ పోటీ
   - ముఖ్యంగా దక్షిణ భారతదేశంలో (కర్ణాటక యుద్ధాలు) ఆధిపత్యం కోసం బ్రిటిష్ మరియు ఫ్రెంచ్ పోటీ.

II. భారతీయ బలహీనతల వల్ల విజయం

1. భారతీయ రాష్ట్రాలలో ఐక్యత లేకపోవడం
   - భారత పాలకులు శాశ్వత పొత్తులను ఏర్పరచడంలో విఫలమయ్యారు.
   - ఉదాహరణ: నాల్గవ ఆంగ్లో-మైసూర్ యుద్ధంలో (1799) బ్రిటిష్ వారికి వ్యతిరేకంగా టిప్పు సుల్తాన్‌కు మరాఠాలు మద్దతు ఇవ్వలేదు.
2. ద్రోహాలు మరియు అంతర్గత ద్రోహం
   - ఉదాహరణ: ప్లాసీ యుద్ధంలో (1757) మీర్ జాఫర్ చేసిన మోసం సిరాజ్-ఉద్-దౌలాపై బ్రిటిష్ విజయాన్ని నిర్ధారించింది.

- మాధవరావు I మరణం తరువాత మరాఠాల అంతర్గత పోరాటం మూడవ ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధంలో (1817–18) వారి ఓటమికి దారితీసింది.

3. కాలం చెల్లిన సైనిక పద్ధతులు మరియు సాంకేతికత
    - భారతీయ సైన్యంలో ఆధునిక యుద్ధ పద్ధతులు లోపించాయి, అయితే బ్రిటిష్ వారికి శిక్షణ పొందిన కాలిబలగాలు మరియు మెరుగైన తుపాకీ దళాలు ఉన్నాయి.
    - ఉదాహరణ: బక్సర్ యుద్ధంలో (1764), భారత దళాలు సమన్వయ లోపం, కాలం చెల్లిన వ్యూహాల కారణంగా విఫలమయ్యాయి.
4. పేలవమైన ఆర్థిక మరియు పరిపాలనా నిర్మాణాలు
    - అనేక భారతీయ రాష్ట్రాలు ఆర్థిక దుర్వినియోగం మరియు అస్థిర పరిపాలనలతో బాధపడ్డాయి.
    - దీని వలన వారు బ్రిటిష్ వారికి వ్యతిరేకంగా సుదీర్ఘ యుద్ధం చేయడం కష్టతరం అయింది.
5. బ్రిటిష్ ఉద్దేశాలను తక్కువగా అంచనా వేయడం
    - భారతీయ పాలకులు తరచుగా బ్రిటిష్ వారిని తాత్కాలిక మిత్రులుగా లేదా వ్యాపారులుగా చూసేవారు.
    - టిప్పు సుల్తాన్ బ్రిటిష్ సంకల్పాన్ని తక్కువ అంచనా వేసి, ఫ్రాన్స్ మరియు ఒట్టోమన్ సామ్రాజ్యం నుండి మద్దతును అతిగా అంచనా వేయటంవలన టిప్పు సుల్తాన్ దౌత్య ప్రయత్నాలు విఫలమయ్యాయి.

III. బ్రిటిష్ బలాల వల్ల విజయం

1. ఉన్నతమైన సైనిక సంస్థ మరియు క్రమశిక్షణ
    - వృత్తిపరమైన స్థిర సైన్యం, కాలిబలగాల వరుసల సమర్థవంతమైన వినియోగం, అశ్వ దళం మరియు తుపాకీ దళం.
    - ఉదాహరణ: ప్లాసీ వద్ద రాబర్ట్ క్లైవ్ క్రమశిక్షణ కలిగిన సిపాయిలను మరియు ఫిరంగిని ఉపయోగించడం (1757).
2. సమర్థవంతమైన నిఘా మరియు దౌత్యం
    - భారత పాలకులను విభజించడానికి గూఢచారులు, పొత్తులు మరియు ఒప్పందాలను ఉపయోగించడం.
    - ఉదాహరణ: లార్డ్ వెల్లెస్లీ ఆధ్వర్యంలోని అనుబంధ కూటమి వ్యవస్థ అనేక భారతీయ శక్తులను తటస్థీకరించింది.
3. ఆర్థిక వనరులు మరియు నావికాదళ ఆధిపత్యం
    - బ్రిటిష్ పారిశ్రామిక ఆర్థిక వ్యవస్థ నుండి ఆర్థిక సహాయం మరియు సముద్ర మార్గాలపై నియంత్రణ.
    - ఉదాహరణ: కర్ణాటక యుద్ధాల సమయంలో దక్షిణ భారతదేశంలో బలగాలు మరియు సామాగ్రిని అందించడానికి బ్రిటిష్ నావికాదళ శక్తి వారికి వీలు కల్పించింది.
4. వ్యూహాత్మక నాయకత్వం మరియు రాజకీయ చతురత
    - క్లైవ్, వారెన్ హేస్టింగ్స్, వెల్లెస్లీ వంటి నాయకులు భారత రాజకీయాలను అద్భుతంగా ఉపయోగించుకున్నారు.
    - ఉదాహరణ: బెంగాల్‌లో క్లైవ్ ప్రవేశపెట్టిన ద్వంద్వ ప్రభుత్వం పరిపాలనా బాధ్యత లేకుండా ఆదాయ నియంత్రణను నిర్ధారించింది.
5. భారతీయ సిపాయిలు మరియు కిరాయి సైనికుల ఉపయోగం
    - బ్రిటిష్ సైన్యాలు తరచుగా ఎక్కువగా భారతీయ సైనికులతో కూడి ఉండేవి, దీనివల్ల మానవశక్తి పరిమితులు తగ్గాయి.
    - ఉదాహరణ: బక్సర్ యుద్ధంలో (1764), బ్రిటిష్ దళాలలో ఎక్కువ మంది భారతీయ సిపాయిలు ఉన్నారు.

వలసరాజ్య విస్తరణ యొక్క విస్తృత పథకంలో, భారతదేశంలో బ్రిటిష్ వారి విజయం కేవలం వారి స్వంత బలాల ఫలితంగా మాత్రమే కాకుండా, భారత రాజకీయాల యొక్క లోతుగా పాతుకుపోయిన బలహీనతల ద్వారా గణనీయంగా సులభతరం చేయబడింది. ఐక్యత లేకపోవడం, తరచుగా జరిగే ద్రోహాలు, కాలం చెల్లిన యుద్ధం మరియు బ్రిటిష్ ఉద్దేశ్యాన్ని తప్పుగా అంచనా వేయడం బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాద ఆశయాలకు అనుకూలమైన వాతావరణాన్ని సృష్టించాయి. అయితే, బ్రిటిష్ వారి క్రమబద్ధమైన మరియు వ్యూహాత్మక బలాలు - సైనిక, దౌత్యం మరియు ఆర్థిక వనరులలో - ఈ బలహీనతలను విస్తరించాయి మరియు వారి ఆధిపత్యాన్ని నిర్ధారించాయి. అందువల్ల, రెండు అంశాలు కీలకమైనవి, కానీ భారతదేశ అనైక్యత మరియు రాజకీయ దుర్బలత్వం నిస్సందేహంగా మరింత నిర్ణయాత్మక పాత్ర పోషించాయి.

2. బ్రిటిష్ పాలనలో వ్యవసాయం వాణిజ్యీకరణ భారతీయ రైతులకు ఎంతవరకు ప్రయోజనం చేకూర్చింది? ఆహార భద్రత మరియు గ్రామీణ రుణభారంపై ఈ మార్పు యొక్క దీర్ఘకాలిక పరిణామాలను అంచనా వేయండి.

"వారు కలలను కాదు, నీలిమందును నాటారు; మరియు అప్పును పండించారు, ఆశను కాదు." – ఓ అనామకుడు. ఈ భావన బ్రిటిష్ పాలనలో భారతీయ రైతుల దుస్థితిని ప్రతిబింబిస్తుంది, ఇక్కడ వ్యవసాయం యొక్క వాణిజ్యీకరణ - జీవనాధారానికి బదులుగా మార్కెట్ కోసం పంటలను ఉత్పత్తి చేయడం - నిర్వచించే లక్షణంగా మారింది. ఒక చిన్న వర్గం రైతులు ఆర్థిక అవకాశాలను చూసినప్పటికీ, ఎక్కువ వ్యవస్థాగత దోపిడీ, పెరిగిన దుర్బలత్వం మరియు వారి సంక్షేమాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయడం వల్ల కష్టాలను అనుభవించారు.

I. వ్యవసాయాన్ని వాణిజ్యీకరించడం వల్ల భారతీయ రైతులకు కలిగే ప్రయోజనాలు

1. నగదు ఆదాయానికి అవకాశాలు
   - రైతులు మిగులు పంటలను మార్కెట్లో అమ్మడం ద్వారా డబ్బు సంపాదించవచ్చు.
   - **ఉదాహరణ:** అమెరికన్ అంతర్యుద్ధం (1861–65) సమయంలో బ్రిటిష్ మిల్లులు భారతీయ పత్తి వైపు మొగ్గు చూపడంతో పశ్చిమ భారతదేశంలోని పత్తి రైతులు తాత్కాలికంగా ప్రయోజనం పొందారు.
2. కొన్ని ప్రాంతాలలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తి పెరుగుదల
   - బెంగాల్‌లో జనపనార, అస్సాంలో తేయాకు, బొంబే ప్రెసిడెన్సీలో పత్తి వంటి వాణిజ్య పంటలు డిమాండ్ కారణంగా అధిక దిగుబడిని పొందాయి.
   - కొన్ని ప్రాంతాలు లాభదాయకమైన తోటల ఆర్థిక వ్యవస్థలకు కేంద్రాలుగా మారాయి.
3. వ్యవసాయ మార్కెట్లు మరియు వాణిజ్య కేంద్రాల అభివృద్ధి
   - మండీలు (మార్కెట్లు) మరియు వాణిజ్య కేంద్రాల ఆవిర్భావం రవాణా మరియు నిల్వలో ఆర్థిక కార్యకలాపాలు మరియు ఉద్యోగ సృష్టికి దారితీసింది.
   - **ఉదాహరణ:** పత్తి ఎగుమతుల కారణంగా ముంబై నగరం (బొంబాయి) గణనీయంగా అభివృద్ధి చెందింది.
4. గ్లోబల్ మార్కెట్లకు ప్రాప్యత
   - భారత వ్యవసాయాన్ని ప్రపంచ పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలో బ్రిటిష్ వారు అనుసంధానించడం వల్ల కొంతమంది ఉత్పత్తిదారులు వస్తువులను ఎగుమతి చేసుకునేందుకు వీలు కలిగింది.
   - టీ, కాఫీ, నల్లమందు ముఖ్యమైన ఎగుమతి వస్తువులుగా మారాయి.
5. వివిక్త సందర్భాలలో వాణిజ్య వ్యవసాయ తరగతి పెరుగుదల
   - పంజాబ్‌లో, ముఖ్యంగా కెనాల్ కాలనీల కింద, మెరుగైన నీటిపారుదల మరియు రాష్ట్ర మద్దతు కారణంగా పెద్ద భూస్వాములు మరియు కొంతమంది రైతులు లాభపడ్డారు.

II. వాణిజ్యకరణ కారణంగా భారతీయ రైతులు ఎదుర్కొన్న సవాళ్లు

1. ఆహార పంటల నుండి నగదు పంటలకు బలవంతంగా మారడం
    - స్థానిక పరిస్థితులకు సరిపోని పంటలు పండించమని రైతులను బలవంతం చేశారు, దీనివల్ల ఆహార లభ్యత తగ్గింది.
    - **ఉదాహరణ:** యూరోపియన్ ప్లాంటర్ల ఆధ్వర్యంలో బెంగాల్ మరియు బీహార్‌లలో ఇండిగో; చైనాకు ఎగుమతి చేయడానికి తూర్పు యుపి మరియు బీహార్‌లలో నల్లమందు.
2. ప్లాంటర్లు మరియు ఏజెంట్ల దోపిడీ
    - బెంగాల్‌లోని టీంకాథియా వ్యవస్థ వంటి బలవంతపు వ్యవస్థలు రైతులను స్థిర భూమిలో నీలిమందు పండించవలసి వచ్చింది.
    - ఇండిగో తిరుగుబాటు (1859–60) వంటి సామూహిక నిరసనలకు దారితీసింది.
3. వడ్డీ వ్యాపారులపై పెరిగిన ఆధారపడటం
    - సంస్థాగత రుణ వ్యవస్థ లేదు; రైతులు అధిక వడ్డీ రేట్లకు రుణాలు తీసుకున్నారు.
    - అప్పుల ఉచ్చులు భూమి పరాయీకరణకు మరియు పేదరికానికి దారితీశాయి.
4. అధిక భూమి ఆదాయ డిమాండ్లు
    - పంట నష్టపోయినప్పుడు కూడా ఆదాయాన్ని దయతో కాకుండా నగదు రూపంలో చెల్లించాల్సి వచ్చింది.
    - **ఉదాహరణ:** శాశ్వత పరిష్కారం కింద, జమీందార్లు పన్ను భారాలను రైతులపై (అద్దెదారులపై) విధించారు.
5. మార్కెట్ దుర్బలత్వం
    - ప్రపంచ మార్కెట్లలో వాణిజ్య పంటల ధరలు హెచ్చుతగ్గులకు లోనయ్యాయి.
    - ధరలు పడిపోయినప్పుడు రైతులు నష్టాలను ఎదుర్కొన్నారు, కానీ పెట్టుబడి ఖర్చులు ఎక్కువగానే ఉన్నాయి.
6. జీవనాధార అవసరాల నిర్లక్ష్యం
    - ఆహార భద్రత మరియు స్థానిక స్థిరత్వం అవసరాన్ని వాణిజ్య ప్రయోజనాలు అధిగమించాయి.
    - **ఉదాహరణ:** కరువుల సమయంలో (ఉదాహరణకు, 1943 బెంగాల్ కరువు సమయంలో) బ్రిటిష్ వారు భారతదేశం నుండి ధాన్యాన్ని ఎగుమతి చేశారు.

III. దీర్ఘకాలిక పరిణామాలు

ఎ. ఆహార భద్రతపై

1. ఆహార పంట ఉత్పత్తిలో తగ్గుదల
    - వ్యవసాయ భూమిని తినదగని పంటలకు మళ్లించడం వల్ల తలసరి ఆహార ధాన్యాల లభ్యత తగ్గింది.
    - **ఉదాహరణ:** బెంగాల్‌లో బియ్యం మరియు పప్పు ధాన్యాలకు బదులుగా జనపనార మరియు నీలిమందుపై దృష్టి సారించడం.
2. తరచుగా వచ్చే మరియు తీవ్రమైన కరువులు
    - వలస భారతదేశంలో కరువు పునరావృతమయ్యే లక్షణంగా మారింది.
    - **ఉదాహరణలు:**
        - దక్కన్ కరువు (1876–78): 5 మిలియన్లకు పైగా మరణాలకు కారణమైంది.
        - బెంగాల్ కరువు (1943): 3 మిలియన్లకు పైగా మరణాలు; బియ్యం ఎగుమతి మరియు పేలవమైన ఉపశమనం సంక్షోభాన్ని మరింత తీవ్రతరం చేసింది.

3. నీటిపారుదల మరియు వ్యవసాయ మౌలిక సదుపాయాల నిర్లక్ష్యం
    - బ్రిటిష్ వారు ఎగుమతి కోసం రైల్వేలలో పెట్టుబడులు పెట్టారు కానీ గ్రామీణ నీటిపారుదల మరియు ఆహార నిల్వలను నిర్లక్ష్యం చేశారు.
    - కరువు లేదా వరదలను ఎదుర్కొనేందుకు రైతులకు స్థితిస్థాపకత లేదు.
4. పోషకాహార లోపం మరియు ఆకలి
    - ఒకే పంటకు మారడం వల్ల ఆహార వైవిధ్యం మరియు ముఖ్యమైన ఆహార ధాన్యాల లభ్యత తగ్గింది.

బి. గ్రామీణ రుణంపై

1. రుణ ఆధారపడటం నిర్మాణాత్మకంగా మారింది
    - విత్తనాలు, పనిముట్లు మరియు రెవెన్యూ చెల్లింపుల కోసం నిరంతర అప్పులు రైతులను చిక్కుకున్నాయి.
    - 20వ శతాబ్దం ప్రారంభం నాటికి, దాదాపు మూడింట రెండు వంతుల మంది రైతులు అప్పుల్లో కూరుకుపోయారు.
2. భూమి పరాయీకరణ మరియు భూమిలేని కార్మికుల పెరుగుదల
    - రుణాలు తిరిగి చెల్లించలేక, చాలా మంది రైతులు వడ్డీ వ్యాపారుల చేతిలో తమ భూములను కోల్పోయారు.
3. దోపిడీ మధ్యవర్తులను బలోపేతం చేయడం
    - జమీందారీ మరియు మహల్వారీ వంటి వ్యవస్థలు వ్యవసాయం చేయని ఉన్నత వర్గాలకు మరింత శక్తినిచ్చాయి.
    - జమీందార్లు రైతు సంక్షేమం కంటే ఆదాయానికి ప్రాధాన్యత ఇచ్చారు.
4. కుంగిపోయిన గ్రామీణ పారిశ్రామికీకరణ
    - వ్యవసాయానికి అనుబంధంగా ఉన్న గ్రామీణ చేతివృత్తులవారు, నేత కార్మికులు కూడా నష్టపోయారు.
    - వ్యవసాయం వాణిజ్యీకరించబడటంతో, గ్రామీణ వైవిధ్యీకరణ దెబ్బతింది, ఇది ఆర్థిక స్తబ్దతకు దారితీసింది.

బ్రిటిష్ పాలనలో వ్యవసాయాన్ని వాణిజ్యీకరించడం వలన సంపద మరియు మార్కెట్ ప్రాప్తికి పరిమిత మార్గాలు తెరవబడ్డాయి, అయితే దాని దీర్ఘకాలిక ప్రభావం భారతీయ రైతులకు తీవ్రంగా ప్రతికూలంగా ఉంది. ఇది వ్యవస్థాగత ఆహార అభద్రతను, గ్రామీణ రుణభారాన్ని పెంపొందించింది, వ్యవసాయాన్ని దోపిడీ, ఎగుమతి ఆధారిత వ్యవస్థగా మార్చింది. బ్రిటిష్ వారు భారత వ్యవసాయ సంక్షేమం కంటే సామ్రాజ్య లాభాలకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చారు, పెళుసైన గ్రామీణ ఆర్థిక వ్యవస్థలు, తరచుగా కరువులు మరియు లోతుగా రుణగ్రస్తులైన రైతాంగం యొక్క వారసత్వాన్ని వదిలిపేశారు - స్వాతంత్ర్యం తర్వాత కూడా భారతదేశం ఈ సమస్యలను ఎదుర్కొంటూనే ఉంది.